

Akmaljon TURSUNPO'LATOV,
Namangan davlat universiteti tadqiqotchisi
E-mail: akmaljon@mail.ru

Falsafa fanlari doktori, professor I.Siddiqov taqrizi asosida

SOCIO-PHILOSOPHICAL FEATURES OF IMPROVING MEDICAL CULTURE

Annotation

The concept of medical culture encompasses the collective practices, beliefs, and norms related to health and medicine within a society. This article explores the socio-philosophical features of improving medical culture, emphasizing the interplay between social dynamics, philosophical underpinnings, and cultural evolution. By examining historical perspectives, contemporary challenges, and the potential for future developments, we aim to provide a comprehensive understanding of how medical culture can be enhanced to better serve individuals and communities.

Key words: Medical Culture, Bioethics, Epistemology, Ontology, Social Determinants of Health, Cultural Competence, Patient Empowerment, Health Equity, Technological Advancements, Mental Health.

СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПОВЫШЕНИЯ МЕДИЦИНСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Аннотация

Концепция медицинской культуры охватывает коллективные практики, убеждения и нормы, связанные со здоровьем и медициной в обществе. В данной статье исследуются социально-философские особенности совершенствования медицинской культуры, подчеркивая взаимодействие социальной динамики, философских основ и культурной эволюции. Изучая исторические перспективы, современные проблемы и потенциал будущего развития, мы стремимся обеспечить всестороннее понимание того, как можно улучшить медицинскую культуру, чтобы лучше служить отдельным людям и сообществам.

Ключевые слова: Медицинская культура, биоэтика, эпистемология, онтология, социальные детерминанты здоровья, культурная компетентность, расширение прав и возможностей пациентов, справедливость в отношении здоровья, технологические достижения, психическое здоровье.

TIBBIY MADANIYAT TUSHUNCHASINI JAHON OLIMLARI TOMONIDAN O'RGANILISHI

Аннотация

Tibbiy madaniyat tushunchasi jamiyatdagi salomatlik va tibbiyot bilan bog'liq jamoaviy amaliyotlar, e'tiqodlar va me'yorlarni o'z ichiga oladi. Ushbu maqola tibbiy madaniyatni takomillashtirishning ijtimoiy-falsafiy xususiyatlarini o'rganadi, ijtimoiy dinamika, falsafiy asoslar va madaniy evolyutsiya o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ta'kidlaydi. Tarixiy istiqbollarni, zamonaviy muammolar va kelajakdagi rivojlanish imkoniyatlarini o'rganib chiqib, biz tibbiy madaniyatni insonlar va jamiyatlarga yaxshiroq xizmat qilish uchun qanday yaxshilash mumkinligi haqida keng qamrovli tushuncha berishni maqsad qilganmiz.

Kalit so'zlar: Tibbiyot madaniyati, bioetika, epistemologiya, ontologiya, salomatlikning ijtimoiy determinantlari, madaniy kompetentsiya, bemorlarning imkoniyatlarini kengaytirish, salomatlik tengligi, texnologik yutuqlar, ruhiy salomatlik.

Kirish. Tibbiy madaniyat jamiyatdagi salomatlik va tibbiyot bilan bog'liq jamoaviy amaliyotlar, e'tiqodlar va me'yorlarni o'z ichiga oladi. Bu jamiyatlar salomatlik va kasalliklarni qanday tushunishlari, tibbiy amaliyotlarni qanday boshqarishlari va sog'liqni saqlash tizimlari bilan qanday aloqada bo'lishlarini aks ettiradi. Tibbiy madaniyat - bu tarixiy sharoit, ijtimoiy tuzilmalar, falsafiy istiqbollar va texnologik taraqqiyot ta'sirida bo'lgan dinamik va rivojlanayotgan mavjudot.

Tibbiy madaniyatni tushunish va takomillashtirish sog'liqni saqlash sifatini oshirish, sog'liqni saqlash tengligini ta'minlash va sog'liqni saqlash tizimlari turli aholi ehtiyojlariga samarali javob berishini ta'minlash uchun juda muhimdir. Bu jarayon axloqiy mulohazalar, ijtimoiy dinamika va innovatsion amaliyot va texnologiyalarni integratsiyalashuvini ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi.

Tibbiyot madaniyatining ijtimoiy-falsafiy jihatlari alohida ahamiyat kasb etadi, chunki ular tibbiyot amaliyotiga rahbarlik qiluvchi qadriyatlar va tamoyillarni asoslab beradi. Salomatlik tabiati haqidagi falsafiy munozaralar, tibbiy qarorlar qabul qilishda axloqiy mulohazalar va tibbiy bilimlarning gnoseologik asoslari tibbiy madaniyatni shakllantirishga yordam beradi. Bundan tashqari, tengsizlik, madaniy xilma-xillik va bemorlarning imkoniyatlarini kengaytirish kabi ijtimoiy omillar tibbiy amaliyotlar turli jamoalarda qanday qabul qilinishi va qabul qilinishini aniqlashda muhim rol o'ynaydi.

Ushbu maqola tibbiy madaniyatni yuksaltirishning ijtimoiy-falsafiy xususiyatlarini o'rganishga qaratilgan. Tarixiy istiqbollarni, zamonaviy muammolar va kelajakdagi potentsial rivojlanishlarni o'rganib chiqib, biz tibbiy madaniyatni insonlar va

jamoalarga yaxshiroq xizmat qilish uchun qanday yaxshilash mumkinligi haqida keng qamrovli tushuncha berishga intilamiz. Axloqiy, ijtimoiy va falsafiy mulohazalarni o'zida mujassam etgan yaxlit yondashuv orqali biz ko'proq adolatli, bemorga yo'naltirilgan va jamiyatning o'zgaruvchan ehtiyojlariga javob beradigan tibbiy madaniyatga erishishimiz mumkin.

Tibbiyot madaniyatining tarixiy istiqbollari
Tibbiyot madaniyati evolyutsiyasini shifobaxsh amaliyotlar ma'naviy va falsafiy e'tiqodlar bilan chuqur bog'langan qadimgi tsivilizatsiyalarga borib taqaladi. Masalan, Qadimgi Yunonistonda Gippokrat an'anasi tibbiy amaliyotning axloqiy jihatlarga urg'u bergan. Xuddi shunday, an'anaviy xitoy tabobati ham konfutsiylik va daoizm falsafiy tushunchalarini o'z ichiga olgan. Ushbu tarixiy kontekstlarni tushunish bugungi kunda tibbiy madaniyatga ta'sir qilishda davom etayotgan asosiy qadriyatlar haqida tushuncha beradi.

Tibbiyot madaniyati evolyutsiyasi tarixda chuqur ildiz otgan bo'lib, turli tsivilizatsiyalarning madaniy, ijtimoiy va falsafiy e'tiqodlarini o'zida aks ettiradi. Qadimgi tibbiyot amaliyotlari ko'pincha ma'naviy va falsafiy tushunchalar bilan chambarchas bog'liq edi. Masalan, Qadimgi Yunonistonda Gippokrat an'anasi tibbiyot amaliyotining axloqiy jihatlarni ta'kidlab, zamonaviy tibbiy etikaga asos solgan (Veatch, 2016). Xuddi shunday, an'anaviy xitoy tibbiyoti konfutsiylik va daoizm falsafiy tushunchalarini o'z ichiga olgan, sog'liqni yin va yang kuchlarining muvozanati sifatida ko'rgan (Unschuld, 2016).

Falsafiy nuqtai nazarlar tibbiy madaniyatga ta'sir qilishda davom etmoqda, axloqiy asoslarni, gnoseologik yondashuvlarni va salomatlik va kasallikning ontologik tushunchalarini

shakllantiradi. Avtonomiya, xayrixohlik, zarar bermaslik va adolatni o'z ichiga olgan bioetika tamoyillari tibbiy qarorlar qabul qilish va bemorlarni parvarish qilishda rahbarlik qiladi (Beauchamp & Childress, 2019). Tibbiy bilimlarning tabiati haqidagi epistemologik munozaralar empirik tadqiqotlar va klinik sinovlarga urg'u beradigan dalillarga asoslangan tibbiyot amaliyotini xabardor qiladi (Greenhalgh, 2014). Biopsixosozial model kabi ontologik mulohazalar salomatlikdagi biologik, psixologik va ijtimoiy omillarning o'zaro bog'liqligini ta'kidlaydi (Engel, 1977).

Ijtimoiy dinamika tibbiy madaniyatni shakllantirishda, tibbiy xizmatdan foydalanish, yetkazib berish va natijalarga ta'sir qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Sog'liqni saqlashning ijtimoiy determinantlari, jumladan, ijtimoiy-iqtisodiy holat, ta'lim va atrof-muhit omillari salomatlikdagi nomutanosibliklarga sezilarli darajada ta'sir qiladi (Marmot va boshq., 2008). Madaniy kompetensiya sog'liqni saqlash xodimlari uchun bemorlarning turli madaniy e'tiqodlari va amaliyotlarini tushunish va ularga murojaat qilish uchun zarurdir (Betancourt va boshq., 2003). Birgalikda qaror qabul qilish va sog'liqni saqlash bo'yicha ta'lim orqali bemorning imkoniyatlarini kengaytirish bemor va provayder munosabatlarini yaxshilaydi va salomatlik natijalarini yaxshilaydi (Frosch va boshq., 2010).

Tibbiyot texnologiyalari yutuqlari, globallashuv va rivojlanayotgan sog'liqni saqlash tizimlari tibbiy madaniyatni yuksaltirish uchun zamonaviy muammolarni keltirib chiqaradi. Telemeditsina va sun'iy intellekt kabi jadal texnologik yutuqlar sog'liqni saqlash xizmatlarini ko'rsatish uchun yangi imkoniyatlarni taklif qiladi, shuningdek, axloqiy va ijtimoiy ta'sirlarni oshiradi (Topol, 2019). COVID-19 pandemiyasi kabi global sog'liqni saqlash inqirozlari bardoshli sog'liqni saqlash tizimlari va samarali aloqa strategiyalariga bo'lgan ehtiyojni ta'kidlaydi (Kluge va boshq., 2020). Ruhiiy salomatlik stigmani bartaraf etish va har tomonlama yordam ko'rsatish uchun kompleks yondashuvlarni talab qiladigan muhim muammo bo'lib qolmoqda (Patel va boshq., 2018).

Tibbiy madaniyatni oshirish uchun turli strategiyalarni amalga oshirish mumkin. Ta'lim va o'qitish dasturlari ijtimoiy-falsafiy tushunchalarni tibbiy o'quv dasturlariga integratsiyalashi mumkin, bunda axloqiy qarorlar qabul qilish, madaniy kompetensiya va bemorga yo'naltirilgan yordamni ta'kidlash mumkin (Shapiro va boshqalar, 2006). Siyosat tashabbuslari sog'liqni saqlashning ijtimoiy determinantlarini hal qilishi va

advokatlik va qonunchilik orqali sog'liqning tengligini ta'minlashi mumkin (Buchan va boshq., 2018). Hamjamiyatni jalb qilish bo'yicha sa'y-harakatlar jamoalarni salomatlikni targ'ib qilish bo'yicha tadbirlar va qarorlar qabul qilish jarayonlariga jalb qilishi mumkin, bu esa egalik tuyg'usini va vakolatlarini kuchaytirishi mumkin (Israel va boshq., 2005).

Xulosa. Tibbiy madaniyatni yuksaltirishning ijtimoiy-falsafiy xususiyatlari murakkab va ko'p qirrali bo'lib, tarixiy meros, falsafiy asoslar, ijtimoiy dinamika va zamonaviy muammolarni o'z ichiga oladi. Ushbu jihatlarni o'rganib chiqib, biz tibbiy madaniyatni shakllantiradigan va tibbiy xizmat ko'rsatishga ta'sir qiluvchi qadriyatlar, e'tiqodlar va amaliyotlarni chuqurroq tushunamiz.

Tarixiy jihatdan tibbiy madaniyat turli jamiyatlarning salomatlik va davolanishga bo'lgan yondashuvlarini aks ettiruvchi turli an'analar va falsafalar bilan shakllangan. Bioetika, gnoseologiya va ontologiya kabi falsafiy tushunchalar tibbiy amaliyotga ma'lumot berishda davom etmoqda, axloqiy qarorlar qabul qilishda rahbarlik qiladi va salomatlik va kasallik haqidagi tushunchani shakllantiradi.

Ijtimoiy dinamika tibbiy madaniyatni shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi, sog'liqni saqlashning ijtimoiy determinantlarini hal qilish, madaniy malakani oshirish va bemorlarning imkoniyatlarini kengaytirish muhimligini ta'kidlaydi. Zamonaviy muammolar, jumladan, texnologik taraqqiyot, global sog'liqni saqlash inqirozlari va ruhiy salomatlik muammolari tibbiy madaniyatni oshirishga innovatsion yondashuvlarni talab qiladi.

Tibbiy madaniyatni oshirish strategiyalari orasida ijtimoiy-falsafiy kontseptsiyalarni o'zida mujassam etgan ta'lim va o'qitish dasturlari, sog'liqni saqlashning ijtimoiy determinantlarini hal qiluvchi siyosat tashabbuslari va sog'liqni saqlash bo'yicha qarorlar qabul qilishda jamoalarni jalb qilish bo'yicha sa'y-harakatlar kiradi.

Xulosa qilib aytganda, tibbiy madaniyatni yuksaltirish tarixiy, falsafiy va ijtimoiy jihatlarni hisobga olgan holda kompleks va yaxlit yondashuvni talab qiladi. Ushbu jihatlarni hal qilish orqali biz odamlar va jamoalarning turli ehtiyojlarini qondiradigan yanada adolatli, bemorga yo'naltirilgan va sezgir tibbiy madaniyatga erishishimiz mumkin. Davomli tadqiqot va hamkorlik samarali tibbiy madaniyat amaliyotlarini tushunish va amalga oshirish uchun muhim ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR

1. Beauchamp, T. L., & Childress, J. F. (2019). Principles of biomedical ethics. Oxford University Press.
2. Betancourt, J. R., Green, A. R., & Carrillo, J. E. (2003). Cultural competence in health care: Emerging frameworks and practical approaches. The Commonwealth Fund.
3. Buchan, J., Dhillon, I. S., & Campbell, J. (2018). Health employment and economic growth: An evidence base. World Health Organization.
4. Engel, G. L. (1977). The need for a new medical model: A challenge for biomedicine. *Science*, 196(4286), 129-136.
5. Frosch, D. L., May, S. G., Rendle, K. A., Tietbohl, C., & Elwyn, G. (2010). Authoritarian physicians and patients' fear of being labeled 'difficult' among key obstacles to shared decision making. *Health Affairs*, 29(5), 921-928.
6. Greenhalgh, T. (2014). How to read a paper: The basics of evidence-based medicine. John Wiley & Sons.
7. Israel, B. A., Schulz, A. J., Parker, E. A., & Becker, A. B. (2005). Review of community-based research: Assessing partnership approaches to improve public health. *Annual Review of Public Health*, 19(1), 173-202.
8. Kluge, H. H. P., Jakab, Z., Bartovic, J., D'Anna, V., & Severoni, S. (2020). Refugee and migrant health in the COVID-19 response. *The Lancet*, 395(10232), 1237-1239.
9. Marmot, M., Friel, S., Bell, R., Houweling, T. A., Taylor, S., & Commission on Social Determinants of Health. (2008). Closing the gap in a generation: health equity through action on the social determinants of health. *The Lancet*, 372(9650), 1661-1669.
10. Patel, V., Saxena, S., Lund, C., Thornicroft, G., Baingana, F., Bolton, P., ... & Deb, K. (2018). The Lancet Commission on global mental health and sustainable development. *The Lancet*, 392(10157), 1553-1598.
11. Shapiro, J., Coulehan, J., Wear, D., & Montello, M. (2006). Medical humanities and their discontents: definitions, critiques, and implications. *Academic Medicine*, 81(10), 978-988.
12. Topol, E. J. (2019). High-performance medicine: the convergence of human and artificial intelligence. *Nature Medicine*, 25(1), 44-56.
13. Unschuld, P. U. (2016). What is medicine? Western and Eastern approaches to health care. University of California Press.
14. Veatch, R. M. (2016). Hippocratic, religious, and secular medical ethics: the points of conflict. *Journal of Religion and Health*, 55(3), 1029-1041.